

Wyrok z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 1537/00

Jeżeli w toku procesu powód dokona przelewu dochodzonej wierzytelności na osobę trzecią, pozwany może – do czasu powzięcia wiadomości o dokonanych przelewach – skutecznie zgłosić do potrącenia wzajemną wierzytelność przysługującą mu wobec powoda.

Sędzia SN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Tadeusza B. przeciwko T.S.P. „T.”, spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w K. o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 29 listopada 2001 r. na rozprawie kasacji powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 kwietnia 2000 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Powód Tadeusz B. wystąpił w postępowaniu nakazowym o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej T.S. „T.”, spółki z o.o. kwoty 85 000 zł z odsetkami i kosztami procesu. Sąd Rejonowy w Gliwicach nakazem zapłaty z dnia 7 września 1998 r. uwzględnił powództwo.

Po rozpoznaniu zarzutów pozwanej spółki Sąd Okręgowy w Katowicach uznał za uzasadniony zarzut potrącenia wzajemnej wierzytelności pozwanej wobec powoda z tytułu należności za sprzedany mu sprzęt telekomunikacyjny objęty bliżej opisanymi fakturami na łączną kwotę 92 054, 89 zł. Wzajemna wierzytelność pozwanej z tego tytułu przewyższa dochodzoną w niniejszej sprawie należność powoda, dlatego Sąd Okręgowy wyrokiem z 8 września 1999 r. uchylił nakaz zapłaty wydany przeciwko pozwanej przez Sąd Rejonowy w Gliwicach i powództwo oddalił.

Z dokonanych przez ten Sąd ustaleń wynika, że w dniu 18 sierpnia 1998 r. powód nabył dochodzoną w pozwie wierzytelność od kontrahenta pozwanej spółki – firmy I.S.G. w W. W dacie tej cesji powód był już dłużnikiem pozwanej spółki z tytułu nieopłaconej ceny dostarczonego mu sprzętu telekomunikacyjnego, wymienionego w powołanych wyżej fakturach, w związku z czym zgłoszony przez pozwaną spółkę zarzut potrącenia jest prawnie dopuszczalny i skuteczny. W szczególności nie stanowi przeszkody do jego uwzględnienia fakt, że w trakcie trwania niniejszego procesu powód zbył dochodzoną w nim wierzytelność na rzecz wspólników spółki cywilnej „D.” w K. Stanisława L. i Stanisława R. Sąd powołał się w tej kwestii na art. 192 pkt 3 k.p.c., zgodnie z którym zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy. Na tej podstawie Sąd uznał, że fakt przeniesienia przez powoda na osobę trzecią dochodzonej pozwem wierzytelności nie pozbawia pozwanego uprawnienia do zrealizowania przysługującego mu wobec powoda zarzutu potrącenia.

Apelacja powoda kwestionująca to stanowisko została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 kwietnia 2000 r. Sąd ten przyznał rację prawną Sądowi pierwszej instancji, podkreślając, że rozstrzygające znaczenie w tej kwestii ma art. 192 pkt 3 k.p.c., który z chwilą doręczenia odpisu pozwu stabilizuje proces w wymiarze podmiotowym i przedmiotowym, w związku z czym zbycie w toku postępowania przez powoda rzeczy lub praw objętych sporem nie pozbawia pozwanego prawa skorzystania z przedstawienia do potrącenia wzajemnej wierzytelności przysługującej mu wobec powoda. Za możliwością skorzystania z tego uprawnienia przemawiają też zdaniem Sądu Apelacyjnego względy słuszności, nie sposób bowiem przyjąć, żeby w takiej sytuacji powód mógł z jednej strony w dalszym ciągu dochodzić we własnym imieniu roszczenia objętego pozwem, a z drugiej, aby w zakresie zarzutu potrącenia przysługującego pozwanemu, pozbawić powoda statusu wierzyciela. Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał potrącenie dokonane przez pozwanego za prawnie skuteczne.

W kasacji powód zarzucił naruszenie art. 498 k.c. przez dopuszczenie do potrącenia przez dłużnika wierzytelności wzajemnej z wierzytelnością powoda, w sytuacji, w której wierzycielowi już nie przysługiwała dochodzona pozwem wierzytelność. Na tej podstawie wniósł o zmianę orzeczeń Sądów obu instancji i utrzymanie w mocy wydanego nakazu zapłaty, ewentualnie o ich uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest bezsporne, że powód zbył objętą pozwem wierzytelność w dniu 1 października 1998 r., tymczasem pozwana przedstawiła wzajemną wierzytelność do potrącenia w zarzutach przeciwko wydanemu przeciwko niej nakazowi zapłaty, doręczonych powodowi w dniu 9 listopada 1998 r.. W tym stanie rzeczy zasadniczym problemem w sprawie pozostaje rozstrzygnięcie, czy skuteczne jest potrącenie wzajemnej wierzytelności, przysługującej pozwanemu wobec powoda w sytuacji, gdy oświadczenie o potrąceniu złożone zostało po dokonanych przez powoda przelewach jego wierzytelności na osobę trzecią, a więc gdy powód przestał już być wierzycielem pozwanego. Sądy obu instancji udzieliły na to pytanie odpowiedzi twierdzącej, odwołując się do treści art. 192 pkt 3 k.p.c., natomiast skarżący uznał takie potrącenie za niedopuszczalne, gdyż powodowi nie przysługiwała już wierzytelność, z którą pozwany mógłby potrącić swoją wierzytelność wzajemną, zgodnie zaś z treścią art. 498 § 1 k.c. podstawą tzw. stanu potrącalności jest sytuacja, w której obie strony są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami. Brak tej jednoczesności wyklucza, zdaniem skarżącego, dopuszczalność potrącenia.

Rozstrzygnięcie tego sporu prawnego nie jest możliwe bez odwołania się do przepisów o przelewach wierzytelności, na podstawie których doszło do zbycia wierzytelności powoda, a które zostały niesłusznie pominięte zarówno przez Sąd, jak i przez skarżącego. Przepisy te statuuje dwie podstawowe zasady chroniące dłużnika wierzytelności objętej przelewem. Pierwsza z nich, przewidziana w art. 512 k.c., polega na ochronie dłużnika działającego w dobrej wierze. Zgodnie z tym przepisem, do chwili zawiadomienia dłużnika przez zbywcę wierzytelności o dokonanych przelewach, spełnienie świadczenia do rąk poprzedniego wierzyciela ma skutek wobec nabywcy, chyba że w chwili spełnienia świadczenia dłużnik wiedział o przelewach. Zasada ta ma odpowiednie zastosowanie także do innych czynności dokonanych między dłużnikiem a poprzednim wierzycielem, do których należy niewątpliwie zaliczyć potrącenie wierzytelności. Druga zasada ochrony dłużnika polega na nie pogarszaniu jego sytuacji prawnej na skutek dokonanych przelewów wierzytelności. Statuuje ją art. 513 § 1 k.c., zgodnie z którym dłużnikowi przysługują przeciwko nabywcy wszelkie zarzuty, które miał przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewach. Ochrona możliwości potrącenia idzie dalej; stosownie do paragrafu drugiego tego przepisu, dłużnik może z przelanej

wierzytelności potrącić wierzytelność, która przysługuje mu względem zbywcy, chociażby stała się wymagalna dopiero po otrzymaniu przez dłużnika zawiadomienia o przelewie. Uprawnienie to nie wchodzi jednak w grę w sytuacji, gdy wierzytelność przysługująca względem zbywcy stała się wymagalna później niż wierzytelność będąca przedmiotem przelewu.

Z powyższego wynika, że – wbrew stanowisku zawartemu w zaskarżonym orzeczeniu – o dopuszczalności skutecznego zgłoszenia zarzutu potrącenia wierzytelności przez pozwanego w sytuacji dokonania w trakcie postępowania sądowego przelewu przez powoda dochodzonej wierzytelności, nie może mieć rozstrzygającego znaczenia art. 192 pkt 3 k.p.c., lecz przepisy prawa materialnego o przelewie, które pozwalają na sformułowanie tezy, że jeżeli w toku procesu powód dokona przelewu swojej wierzytelności na osobę trzecią, pozwany może skutecznie zgłosić do potrącenia wzajemną wierzytelność przysługującą mu względem powoda do czasu powzięcia wiadomości o dokonanym przelewie. W tym więc zakresie przepisy o przelewie ustanawiające ochronę dłużnika korygują wymóg jednoczesności bycia dłużnikami i wierzycielami wzajemnymi, stanowiący w myśl art. 498 k.c. podstawę dopuszczalności potrącenia. Jak się bowiem okazuje, w razie dokonania przelewu wierzytelności dłużnikowi przysługuje skuteczne uprawnienie przedstawienia wzajemnej wobec zbywcy wierzytelności do potrącenia aż do chwili dowiedzenia się o tym przelewie. Skoro jest bezsporne, że pozwany w niniejszym procesie złożył oświadczenie o potrąceniu wzajemnej wierzytelności przysługującej mu względem powoda przed dotarciem do niego informacji o przelewie dochodzonej przez powoda należności na osobę trzecią, to zarzut kasacji naruszenia art. 498 k.c. jest nietrafny. Tym samym zaskarżony wyrok, mimo błędnego uzasadnienia, jest trafny, w związku z czym kasacja podlega oddaleniu (art. 393⁻¹² *in fine* k.p.c.).